

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ВИРАЗІВ З ЯПОНСЬКОЇ
МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ**

Студента групи Пяп 01-20

факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти

Освітньої програми:

Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова
Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – японська

Красільнікова Михайла Михайловича

Науковий керівник:

доц. Наумова Юлія Станіславівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

КИЇВ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	6
1.1. Поняття фразеології в українській мові.....	6
1.2. Специфіка фразеології в японській мові.....	11
1.3. Структурна класифікація японських фразеологізмів	17
1.4. Методологія	20
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА АНАЛІЗ ЯПОНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	23
2.1. Особливості перекладу японських фразеологізмів на українську: культурні, історичні та мовленнєві відмінності, методи перекладу.....	23
2.2. Аналіз фразеологізмів японської мови в українському перекладі: стратегія та підходи до їх відтворення.....	27
Висновки до другого розділу	33
ВИСНОВКИ.....	35
АНОТАЦІЯ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38

ВСТУП

Японські фразеологізми є важливим елементом японської мови та культури, що відображається в різноманітних аспектах японського життя та мислення. Тому дослідження японських фразеологізмів є актуальним і має великий науковий та практичний потенціал.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сприяє підвищенню культурної та наукової грамотності, допомагає збільшити обсяги знань японської мови та культури, а значить покращити навички володіння мовою та якість перекладу. Дослідження фразеологізмів допоможе краще зрозуміти особливості японської мови, її мовну структуру та історію, а також розкриє багато про культуру та життя японців.

Таким чином, дослідження японських фразеологізмів є актуальним і має значний науковий та практичний потенціал у різних сферах життя, включаючи культуру, мову, лінгвістику, міжкультурне спілкування та розвиток комп'ютерних технологій.

Метою даної курсової роботи є виявлення особливостей перекладу японських фразеологізмів з японської мови на українську та виявлення труднощів, які виникають під час перекладу таких висловлювань.

Об'єктом дослідження даної курсової роботи є фразеологізми японської мови.

Предметом дослідження є особливості перекладу японських фразеологізмів.

Завдання курсової роботи включають:

- дослідити особливості японських фразеологізмів, їх структуру та значення;
- виявити труднощі, які виникають під час перекладу японських фразеологізмів на українську мову та проаналізувати методи усунення даних труднощів;

- проаналізувати способи передачі фразеологізмів з однієї мови на іншу та визначити їх ефективність в контексті перекладу японських фразеологізмів на українську мову;
- підсумувати отримання знання та зробити необхідні висновки щодо подальшого використання результатів досліджень.

Матеріалом дослідження є японські фразеологізми, які були взяті з різних джерел, включаючи японські та українські словники, літературні твори та реальні комунікації між носіями мови. Крім того, було використано відповідні українські переклади для кожного фразеологізму. Однак, українські переклади можуть бути неоднозначними, тому використання контексту було необхідним для забезпечення точного перекладу. Для дослідження були використані як словникові, так і лінгвістичні методи дослідження фразеологізмів, включаючи порівняльний та контекстуальний аналіз.

Для дослідження особливостей перекладу японських фразеологізмів з японської мови на українську ми використовували наступні **методи**:

- виконано аналіз японських фразеологізмів та їх перекладів на українську мову в різних наукових виданнях;
- проаналізовано тексти з японської мови та їх переклад на українську, що дозволило визначити особливості вживання фразеологізмів та їх еквівалентів у різних контекстах;
- застосовано експериментальні методи, такі як опитування носіїв української мови щодо різних варіантів перекладу японських фразеологізмів та їх ефективності у різних контекстах;
- виконано порівняння різних варіантів перекладу одного й того ж японського фразеологізму на українську мову, що дозволило визначити найбільш точний та ефективний спосіб перекладу.

Новизною дослідження є те що вперше було виконано детальний аналіз вживання фразеологізмів у різних контекстах. Проаналізовано вплив культурних

відмінностей між Японією та Україною. Таким чином, новизною дослідження є детальний аналіз конкретних прикладів перекладу японських фразеологізмів на українську мову, зосередження на специфічних особливостях перекладу та аналіз впливу культурних різниць на переклад цих фразеологізмів.

Практичне значення курсової роботи полягає в тому, щоб набути необхідних навичок перекладу японських фразеологізмів на українську, навчитись відрізняти фразеологічні вирази в текстах або в мовленні. Також, ця робота може стати основою для подальших наукових досліджень у галузі лінгвістики та перекладознавства.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів із висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, анотації та списку використаних джерел.

У першому розділі розглядаються теоретичні засади вивчення фразеології та їх перекладу в японській мові, виконується робота з термінологією, визначенням понять «фразеологія», «фразеологізм». Досліджується структура самих фразеологізмів та специфіка їх побудови й вживання у японській мові.

У другому розділі виконано детальне дослідження методів перекладу японських фразеологізмів, проаналізовано можливі труднощі, що виникають під час перекладу, виконано порівняльний аналіз цих фразеологізмів з аналогами в українській мові.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Поняття фразеології в українській мові

Дослідження доцільно розпочати з самого поняття того, що таке фразеологія та фразеологізми. Для цього необхідно ознайомитись з їх тлумаченням в науковій літературі. Першим хто ввів термін «фразеологія» та охарактеризував його був швейцарський лінгвіст Шарль Баллі. Слово фразеологія утворюється з двох грецьких слів *phrasis* "вираз" і *logos* "наука" що перекладаються як «наука про вирази» (Кочерган, 2010, с. 290). Отже, дослівно даний термін перекладається як наука що досліджує вирази.

За словами М.Я. Плющ, фразеологія – розділ мовознавства, в якому вивчаються лексично неподільні поєднання слів. Фразеологією називають також сукупність властивих мові усталених зворотів і висловів (Плющ, Бевзенко & Грипас, 1994, с. 135).

Фразеологія має й інші визначення. Наприклад, в тлумачному словнику української мови ми можемо знайти таке визначення як: Сукупність зворотів і висловів (словосполучень, речень), фразеологізмів, властивих тій чи іншій мові. Або, Сукупність прийомів словесного вираження, властивих певному періодові якоїсь мови, якійсь особі і т. ін (Академічний тлумачний словник української мови <https://sum.in.ua>).

Основною метою науки «фразеологія» є дослідження історії походження фразеологізмів, їх характерних рис та порядку вживання їх у мовленні (Кочерган, 2001, с. 241). Говорячи простою мовою предметом дослідження фразеології є фразеологізми.

Сталий вираз, яким є фразеологізм, відрізняється від вільного словосполучення тим, що його не можна розділити, він являється єдиним членом речення, тоді як кожен окремий член вільного сполучення є незалежним. Підсумовуючи вище наведену термінологію характеризуємо термін фразеологізм так: фразеологізм — відтворювана одиниця мови з двох або більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом та структурою (Кочерган, 2001, с. 242).

Фразеологізм визначається як лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично. Значення фразеологізму семантично неподільне, оскільки переважно є немотивованим значенням окремих слів, які утворюють фразеологізм. Було виведено основні ознаки фразеологізму, а саме:

- лексичне значення виражається сполученням кількох слів;
- сталий і незмінний склад виразу в якому слова окремо не несуть змістовного навантаження та мають зберігати чіткий порядок;
- фразеологізм характеризується стійкістю граматичних категорій і усталеністю порядку слів;
- метафоричність або переносність слів у виразі;
- ускладнений переклад таких виразів (Плющ, Бевзенко & Грипас, 1994, с. 136).

Це можна побачити на наступному наочному прикладі. В українському побуті часто можна зустріти фразеологізм «вилетіти в трубу». Цей вираз має декілька визначень:

1. Зовсім розорятися, лишатись без будь-яких засобів існування. – Я багато не прошу... Хай би надали вільготу бити колодязі до Перекопу.. А то мислимо хіба: з тельбухами вилетів у трубу! (О. Гончар); Бізнес диктує темп... Даси маху – можеш погоріти, вилетиш в трубу (Ф. Маківчук);

2. Не давати потрібної користі; марно витратитися, пропадати. – Менше начальства буде, то й менше дурних трудоднів у трубу вилітатиме (Ю. Збанацький); І хіба не прикро, що лише 30 процентів його [вугілля] виконують корисну роботу, а 70 процентів, як то кажуть, вилітає в трубу (З журналу); Однак, мабуть, дуже грішною була спадщина Кабашних, не пішла вона Лук'янові в руку: вилетіла в трубу (О. Гончар);

3. Зникати, не виправдовувати себе. – Кінчив навчання, вірував, молився і викохував свій сад. Але от прочитав я пана Дарвіна, віра моя, як би це сказати...– Вилетіла в трубу, – перехопив Мічурін (О. Довженко) (Білоноженко, Гнатюк, Дятчук, Неровня & Федоренко, 2003, с. 76).

Неможливо дослідити та вивчити фразеологізм без детального та глибокого аналізу, тому що одне і те саме речення і вираз може мати різне значення в залежності від ситуації в якій вони використовуються. Як ми побачили на прикладі один і той самий фразеологізм може мати декілька значень. Якщо сприймати дослівно цей вираз, то неможливо зрозуміти, про що йде мова у реченні.

Ми можемо побачити різницю між фразеологічними й вільними словосполученнями порівнявши фразеологізм «кури не клюють» і аналогічне вільне словосполучення.

Фразеологізм «кури не клюють» – даний вираз не можна розбити на окремі частини, тому що йому притаманне значення лише для всіх слів в цілому – «У нього грошей кури не клюють». Прибравши з цього речення лише частку «не», ми відразу втрачаємо «крилатість» виразу – «У нього грошей кури клюють». Також не можна переставляти місцями слова в фразеологізмі, бо підсумок буде аналогічний. «У нього грошей не клюють кури. Кури у нього грошей не клюють». Коли йдеться про фразеологізм, вираз має залишатись сталим, у середину словосполучення не можна додавати слів, недопустимі навіть зменшувальні (пестливі) форми – «У нього грошей курочки не клюють. У нього грошей кури зовсім не клюють». З іншого боку вільне

словосполучення «кури не клюють» - утворюється поєднанням слів з притаманними їм значеннями – «Це зерно кури не клюють».

Допустимі різноманітні дії зі словами, а саме: виключення їх або заміна на інші, перестановка слів місцями, зменшувальна форма для слів. Хоча кінцеве значення виразу змінюється в залежності від даних трансформацій, змістове навантаження залишається незмінним – «Це зерно курочки не клюють. У середину словосполучення можна вставити якесь слово. Це зерно кури зовсім не клюють» (Кочерган, 2001, с. 241).

Перелік відомих науковцям фразеологізмів постійно поповнювався приказками, прислів'ями і іншими висловами, взятими із мовлення народу різних часів, їх побуту. Також багато нових «крилатих» виразів подарувала мовознавству художня література і навіть релігійні праці (Плющ, Бевзенко & Грипас, 1994, с. 137). Проаналізуємо декілька прикладів.

«Берегти як зіницю ока» – це взятий із Біблії вираз, який став фразеологізмом. Він неодноразово зустрічається у Святому Письмі, і завжди вживається в наведеному порядку слів і незмінній формі. Його можна розтлумачити, як «пильно оберігати, старанно доглядати, охороняти що-небудь або кого-небудь».

«Ахіллесова п'ята» - вираз взято з однієї з давньогрецьких легенд. Формально, спочатку він не був фразеологізмом. Тому що за легендою Ахіллес був безсмертним, але в нього було лише одне вразливе місце – його п'ята, за яку мати тримала його під час купання, у водах священної річки, завдяки чому він і набув своєї сили та став легендарним і непереможним воїном. Але під час одного з багатьох його боїв ворожа стріла влучила в те саме, єдине вразливе місце, і він помер на полі бою. Людей настільки вразила ця історія, що вони стали будь-які слабкі місця чи то у тілі, чи то в душі, називати «Ахіллесовою п'ятою».

«Або з щитом, або на щиті» – вираз взятий з побуту давніх спартанських воїнів. Тих хто загинув в запалі битви, виносили з поля бою на щиті. А ті «щасливчики», що залишились живими, мали честь повернутись додому з щитом у руках. Фразеологізм

закликає докласти максимальних зусиль для перемоги, віддатись заради своєї мети на всі сто відсотків, бути готовим пожертвувати усім (<https://uk.wiktionary.org/wiki/Категорія:Фразеологізми>).

Отже, у кожного фразеологізму є своя історія виникнення. А точніше, досліджуючи їх можна більше дізнатись про побут, історію життя і спілкування даного етносу. У фразеологізмах можна побачити відображення світогляду народу.

Далі розглянемо класифікацію фразеологізмів. На нашу думку, найточніша та найсприятливіша для розуміння класифікація подана Шарлем Балі та допрацьована іншими науковцями. За їх словами фразеологізми можна поділити за ступенем злютованості їх компонентів. А саме на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, і фразеологічні сполучення (Кочерган, 2001, с. 244).

Фразеологічні зрощення – це ідіоми які мають всі характеристики фразеологізму, але складаються зі слів, які окремо неможливо роз'яснити та використовувати. Тому такі вирази не перекладаються дослівно на іншу мову, і не мають буквального значення. Наприклад, англійське *tit to tat* має значення "око за око", але значення слів *tit* і *tat*, ніхто пояснити не може. В багатьох різних мовах є такі вирази, що мають однаковий сенс, але складаються з абсолютно різних слів. До ідіоми в іншій мові можна лише відшукати ідіому відповідник, якщо така є, або перекласти її одним словом чи вільним словосполученням (Кочерган, 2001, с. 245).

Фразеологічні єдності – це такий вид фразеологізмів який виникає шляхом надання звичайному словосполученню переносного, а іноді й метафоричного значення. Наприклад вираз «пальцем не ворухнути». Хоча його можна перекласти дослівно і цей переклад буде мати значення, але справжнє визначення цього мовленнєвого звороту – не зробити абсолютно нічого. «Прикусити язика» – такий неприємний інцидент може статись з кожним, якщо розуміти вираз буквально, але у переносному значенні цю фразеологічну єдність можна розтлумачити як мовчання в ситуації, коли від тебе чекають протилежну дію. «Гнути спину» – цей фразеологізм взятий з важкого життя звичайного народу. В українських селах доводилась дуже

багато працювати на полі, щоб зростити врожай та нагодувати сім'ю. Зазвичай працювати приходилось стоячи, нагинаючись до низу. Тому цей вираз позначає тяжку працю заради бажаного результату.

Проаналізувавши дані приклади можна легко помітити ключові відмінності фразеологічних єдностей. Вони мають два значення: буквальне і переносне. Можуть використовуватись у мовленні як вільне словосполучення і як фразеологізм. Наприклад: Плисти за течією ріки значно легше, ніж проти течії. Він усе своє життя плыв за течією, ніколи не чинив спротиву (Кочерган, 2001, с. 246).

Фразеологічні сполучення – це такі словосполучення в яких поєднуються слова з вільним та переносним значенням. В таких виразах звичайні слова несуть звичні нам значення, але одне чи декілька слів реалізують в собі «крилатість» виразу. Наприклад: «досада бере» – буквально, досада не може чинити дану фізичну дію, бо це не є фізичний об'єкт, тому вираз слід сприймати як фразеологізм (Кочерган, 2001, с. 246).

Фразеологічні вислови – це стійкі звороти мови, які є семантично неподільними. У процесі мовлення використовуються як сталі одиниці. Вони складаються зі слів із вільним значенням. Фразеологічні вислови майже ні чим не відрізняються від фразеологічних словосполучень. Наприклад: «найкраще сміється той, хто сміється останній», «мовчання – знак згоди» (Бондаренко, Комарницька & Семенко, 2017, 119).

1.2. Специфіка фразеології в японській мові

Фразеологія японської мови має свої специфічні особливості, що обумовлені багатоетапною історією її становлення і низкою чинників що сприяли цьому. Також слід виділити труднощі які виникають під час перекладу, які пов'язані з незвичним для європейців ієрогліфічним складом японської мови. Аналізуючи наукові праці вітчизняних та іноземних філологів ми прийшли до висновків, що японські лінгвісти минулого приділяли більше уваги накопиченню крилатих виразів, прислів'їв, приказок та афоризмів, ніж виведенню чіткої термінології й класифікації. Тому станом на теперішній час є велика база таких виразів, але досі немає чіткого

наукового визначення і розподілу їх за класифікацією. Саме тому Пирогов у своїх наукових працях зазначає, що японське мовознавство не розглядає фразеологію як окрему лінгвістичну дисципліну, і немає для неї чітко визначеного, єдиного терміну. Але є низка понять що відображають визначення звичного нам терміну фразеологічних одиниць (Пирогов В.Л. (2011) Джерела формування японських паремій: типолого-культурний аналіз. Вісник Львівського університету, (54) с. 358-368). Серед понять, що найближче відповідають українському терміну «фразеологічна одиниця» можна виділити наступні: котовадза, коджі-сейго, іінараваші, канйоку, ріген, йоджіджюкуго, кінген, какуген, афорідзуму, мейген, мейку.

Котовадза (諺, ことわざ) – це короткий стійкий вислів який має повчальний зміст передає надбання народного досвіду. Зазвичай у термін «котовадза» закладають такі поняття як: прислів'я; приказка; афоризм. Дані вирази можуть перекладатись як буквально, так й переносно, або ж лише переносно (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 191).

Мотоорі Норінага (本居宣長, 1730 – 1801), вважає що термін “ことわざ” має містичний підтекст, пов'язаний з релігією (Пирогов В.Л. (2011) Система ментальних стереотипів відображена в японських прислів'ях і приказках. Східний світ, (3) с. 72-79).

明日の百より今日の五十。 Asu no hyaku yori, kyō no gojū. *Краще п'ятдесятка сьогодні, ніж сотня завтра.*

武士の子は轡の音で目を覚ます。 Bushi no ko wa kutsuwa no oto de me wo samasu. *Яка хата - такий тин, який батько - такий син.* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 191).

Коджі-сейго (故事成語) – це ті ж ідіоми та ідіоматичні вирази, що й «котовадза», але чинником їх утворення були визначні історичні події та історії, що

передавалась із покоління в покоління. Значною мірою на них вплинули, також, перейняті з китайської культури стародавні казки. Досить часто в «коджі-сейго» в жартівливій формі висміюються певні людські вади та недоліки (Пирогов В.Л. (2011) Символічні архетипи як основоположні властивості паремійних одиниць. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київ. Філологія. Педагогіка. Психологія. (6) с. 231-234).

男は松女は藤。 Otoko wa matsu, onna wa fuji. *Чоловік – сосна, жінка – гліцинія.*

金持ち 喧嘩せず。 Kanemochi kenka sedzu. *Багата людина не свариться (вільне речення) – мудріший поступиться* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 191).

Інараваші (言い習わし), – це одна з форм вираження “котовадза” яка несе у собі значення, що виражає повчальний висновок чи мудрість (Пирогов В.Л. (2011) Джерела формування японських паремій: типолого-культурний аналіз. Вісник Львівського університету, (54) с. 358-368).

船頭多くして船山に上る。 Sendoo ooku shite, fune yam ani noboru. *Коли багато капітанів, корабель сідає на рифи (букв.; запливає у гори). Де багато баб, там дитя безносе* (Пирогов, 2009, с. 200).

蛙の子は蛙。 Kaeru no ko wa kaeru. *У жаби й дитина жаба. Яблуко від яблуні недалеко падає. Яка мама, така й доня* (Пирогов, 2009, с. 103).

蛇の道は蛇。 Ja no michi wa hebi. *І маленька, і велика змія мають одну дорогу. Лисий лисого бачить здалеку* (Пирогов, 2009, с. 97).

井戸の中の字取り事も三円立てば知れる。 Ido no naka no hitorigoto mo san nen tateba shireru. *Навіть те, що кажуть потайки на дні колодязя, через три роки стає відоме [усім]. Розкажи другу – піде по колу* (Пирогов, 2009, с. 90).

Канйоку (慣用句) – це ідіоми ідіоматичні вирази, які характеризуються переосмисленням їхнього лексико-граматичного складу і виражають єдине поняття. Зазвичай ці вирази не мають дослівного перекладу на іншу мову. Ми не можемо перекладати окремі елементи ідіоми тому, що вислів відразу втратить свою суть.

相槌を打つ。Aidzuchi wo utsu. *Підтакувати* букв. *разом бити молотком.*

生き馬の目を抜く。Ikiuma no me wo nuku. *Перехитрити* букв. *вийняти око в живого коня.*

朝飯前。Asameshimae. *Дуже легко,* букв. *перед сніданком.*

Особливістю ідіом є те, що їм притаманна своєрідна експресивність, характерна для високого чи зниженого стилю (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 191).

Ріген (俚諺) – це стійкий вислів який має лаконічну будову й образну виразність. Приказки не мають причинно-слідчого обґрунтування та являються народним надбанням. Вони не містять повчань й моралі.

壁に耳あり。Kabe ni mimi ari. *І стіни вуха мають.*

安かろう悪かろう。Yasukarou warukarou. *Дешево - погане.*

武士の一言金鉄のごとし。Bushu no ichigon Kintetsu no gotoshi. *Слово самурая тверде, мов сталь.*

武士に二言なし。Bushu ni nigon nashi. *Самурай не змінює сказаного* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 192).

Йоджіджюкуго (四字熟語) – це фразеологічні вирази які були запозиченні з китайської мови. Головною їх особливістю є чітка структура. Кожен такий вираз має складатися лише з чотирьох ієрогліфів.

Проблемою запозичених фразеологізмів є те що вони були сформовані під впливом історії китайського народу, їх побуту та специфіки їх мови. Отже, переймаючи йоджіджюкуго японська мова переймала і чужу культуру. Але згодом японська мова здобула власні йоджіджюкуго, які формувались під впливом японського побуту і мали лише спільну з китайськими йоджіджюкуго структуру і їх концепцію створення (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 193).

一石二鳥。 Isseki nichou. *Убити двох зайців одним пострілом.*

公平無私。 Kouhei mushi. *Неупередженість і безкорисливість.*

諸行無常。 Shogyou mujou. *Нема нічого незмінного.*

Але зміни торкнулись також запозичених китайських фразеологізмів, вони набули нових значень під впливом національних лінгвокультурних факторів. Таким чином ідентичні за звучанням йоджіджюкуго в японській мові мали абсолютно різні переклади та значення: одне пов'язане з китайською культурою, інше пов'язане з власним здобуттям досвіду японського народу.

伝家宝刀。 Tenka no houchou. *Меч, який зберігається у родині як реліквія.*

伝家包丁。 Tenka no houchou. *Рецепти приготування страв, що передаються з покоління в покоління.*

一挙両得。 Itto gyoutoku. *Убити двох птахів одним каменем.* 一賭両得。 Itto gyoutoku. *Спокій та витримка в азартній грі - запорука виграшу* (Пирогов В.Л. (2011) Джерела формування японських паремій: типолого-культурний аналіз. Вісник Львівського університету, (54) с. 358-368).

Кінген, какуген, афорідзуму (金言, 格目, アフォリズム) – це афоризм. Згідно зі словником української мови афоризм – це яка-небудь узагальнена думка, висловлена стисло в дуже виразній формі.

Особливістю афоризмів є те, що вони мають автора. Тож вони являються лаконічною цитатою чи крилатим виразом якоїсь однієї людини, що набув популярності у мовленні серед народу.

求めるものは見いだすであろう。 Motomeru mono wa miidasu dearou. *Хто шукає, той знайде.*

カイザルの物はカイザルに。 Kaizaru no mono wa kaizaru ni. *Кесарю – кесарево.*

出る杭は打たれる。 Deru kui wa utareru. *Цвях, який стирчить, забивають.*

習い,性となる。 Narai sei to naru. *Звичка – друга натура* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 193).

Мейген/мейку (名固, 名句) – це такі вирази що надійно закріпилися в японській мові у всіх прошарках населення та відрізняються яскравістю, поетичністю, лаконічністю. Їх можна охарактеризувати терміном «крилатий вираз». Першоджерело таких фразеологізмів – багатовікові літературні або історичні надбання. Багато таких виразів було запозичено з творів видатних японських і світових поетів та письменників (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 194).

У зв'язку з тим, що ці вирази, зазвичай, виривають з контексту, вони втрачають своє первісне значення і набувають нового характеру таким чином, щоб використовуватись у різних контекстах.

健全なる精神健全なる身体に宿る。 Kenzen naru seishin wa kenzen naru shintai ni yadoru. *У здоровому тілі - здоровий дух* (вислів із сатири давньоримського поета Ювенала).

生きていくべきか死ぬべきか、それが問題だ。 Ikiteiku beki ka shinu beki ka, sore ga mondai da. *Бути чи не бути – ось у чім питання* (У. Шекспір).

ドンファン。 Donfan. *Дон Жуан*.

アヤレス腱。 Akiresu ken. *Ахіллесова п'ята* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 194).

За словами Комарницької Т.К. найвлучнішим і доцільнішим терміном, який відповідає поняттю фразеології є японський термін 成句論 (seikuron). А терміну «фразеологізм» відповідає японське слово 成句 (seiku). Також в японській лінгвістиці часто використовують ще такі два поняття, як 慣用語 (kanyougo) та 慣用句 (kanyouku). Всі ці три терміни мають практично аналогічні значення (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 190).

Шіраїші Дайджі дає найкраще визначення цим термінам (成句 (seiku), 慣用語句 (kanyoukugo)) називаються вирази, що складається з двох і більше компонентів, які завжди є взаємопов'язаними й, складаючи утворення із декількох слів, виражають певне значення, або, іншими словами, ідіомою називається явище, коли два і більше слів об'єднуються й утворюють поєднання, значення якого не буде зрозумілим тільки зі значень окремих компонентів (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.2, 170).

1.3. Структурна класифікація японських фразеологізмів

Спробуємо японські фразеологізми упорядкувати за вищенаведеною класифікацією Шарля Балі:

1) фразеологічні зрощення — ідіоми, що втратили мотивування свого значення.
お茶を濁す。Ocha wo nigosu. *Викрутитися (букв, мутити чай);*

2) фразеологічні єдності - ідіоми, що зберегли прозору внутрішню форму, напр.,
雀の涙。Suzume no namida. *Кім наплакав (букв, з горобину сльозу);*

3) фразеологічні сполучення (сполуки) - сполучення слів із прямим та переносним значенням, напр., 頭を絞る。Atama wo shiboru. *Ламати голову;*

4) фразеологічні вислови - стійкі фрази з переосмисленим складом, напр., 青くなる。Ao-ku naru. *Побілити (від страху)* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 202).

Японські фразеологізми також мають відмінності за структурою. Їх можна поділити на такі групи: фразеологізми-речення, фразеологізми-сполучення, фразеологізми зчеплення.

Фразеологізми-речення. 夫婦喧嘩は犬も食わぬ。Fuufu genka wa inu mo kuwanu. *У чужі сімейні чвари краще свого носа не пхати.*

Фразеологізми-словосполучення. 野に下る。Ya ni kudaru. *Піти в опозицію.*

Фразеологізми-зчеплення. 本末転倒。Hommatsu tentou. *Сплутати головне і другорядне* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 205).

Відповідно до їх походження фразеологізми діляться на:

1) крилаті вирази народного походження – вирази взяті з прислів'їв, приказок, укорінених фраз що вживались у простонародді. 穴の空くほど。Ana no aku hodo. *Свердлимо поглядом дірки;* 右の耳から左の耳。Migi no mimi kara hidari no mimi. *В одне ухо влетіло, в інше вилетіло;*

2) професіоналізми – це вирази які не мають масштабного розповсюдження і використовуються в професійних вузьких кругах. 網を張る。 Ami wo haru. *Розставити сіти; Месуを入れる。 Mesu wo ireru. Вирізати проблему з коренем;*

3) запозиченні з іноземних мов фразеологізми. Такі фразеологізми відразу переймаються зі своїм сталим значенням і своєю історією. 火のない所に煙は立たぬ。 Ni no nai to koro ni kemuri wa tatanu. *Немає диму без вогню; 新巖美ならず, 美言信ならず。 Shingen binarazu, bigen shinnarazu. Правдиві слова негарні, гарні слова неправдиві;*

4) вислови, що прийшли зі стародавніх часів і античної культури. Такі вислови в японській мові зустрічаються порівняно рідко аніж у європейських. ダモクレスの剣。 Damokuresu no ken. *Дамоклів меч; ゴルデイオスの結び目。 Gorudiosu no musubime. Городіїв вузол;*

5) фразеологізми релігійного та філософського походження. Зазвичай такі вирази взято із релігійних книг пов'язаних із конфуціанством та даосизмом, але іноді й з Біблії. 己の欲せざる所を人に施す勿れ。 Onore no hossezaru to koro wo hito ni hodokosu nakare. *Не роби іншим того, чого не бажаєш собі (конфуціанський вислів); 千里の道も一歩より起こる。 Senri no michi mo ippo yori okoru. І шлях у тисячу рі починається з першого кроку (даоський вислів); 目には目を歯には歯を。 Me niwa me wo ha niwa ha wo. Око за око, зуб за зуб (біблейзм);*

6) цитати видатних людей і діячів як японської, так і світової культури. 過ちては改むるに憚ること勿れ。 Ayamachite wa aratamuru ni habakaru koto nakare. *Зробивши помилку, не бійся її виправити (Цюй Юань);*

目的の為には、手段を選ばず。 Mokuteki no tame niwa, shudan erabazu. *Мета виправдовує засоби (вислів зустрічається у працях Томаса Гоббса й Ніколо*

Макіавеллі) (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.1, 206).

Японський лінгвіст Шіраіши Дайджі розробив свою класифікацію. Відповідно до неї вирази можна поділити на такі групи:

1) вільні словосполучення – словосполучення, в яких кожен з компонентів не залежить один від одного. *桜が咲く*。 *Sakura ga saku*. *Квітне сакура*;

2) специфічні вирази (特殊の言い方) – вирази в яких існує залежність між компонентами. *肉がつく*。 *Niku ga tsuku*. *Набирати вагу*;

3) Більш специфічні вирази себто ідіоми – вирази що мають сувору залежність між їх компонентами та мають лише одне цілісне значення. *けりがつく*。

Keri ga tsuku. *Закінчуватись* (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.2, 173).

1.4. Методологія

Початковим етапом дослідження став вибір та аналіз японських фразеологізмів, які мали бути перекладені на українську мову. Для цього було використано японські та українські ресурси, такі як словники та енциклопедії фразеологізмів, а також зібрані дані з різних джерел в Інтернеті.

Після вибору фразеологізмів було проведено їх аналіз з точки зору їхнього значення та використання в різних контекстах. Для цього було використано метод компаративного аналізу, який дозволяє порівнювати фразеологізми різних мов та встановлювати їхні спільні та відмінні риси.

Далі, для вивчення особливостей перекладу було використано метод лінгвістичного аналізу, який полягає у детальному дослідженні мовних одиниць та їхніх зв'язків. Зокрема, було проаналізовано семантичні та стилістичні особливості фразеологізмів з метою з'ясування їхньої придатності для перекладу на українську мову.

Нарешті, для оцінки якості перекладу було використано метод оцінки рівня еквівалентності, який дозволяє встановити ступінь відповідності перекладу оригіналу з точки зору семантики та стилю.

Отже, методологія дослідження базується на поєднанні аналітичного, порівняльного та статистичного підходів до вивчення фразеологічних виразів японської мови та їх перекладу на українську. Використання різних методів дозволило детально та різнобічно дослідити японські фразеологізми, зрозуміти їх суть, змістовне навантаження, оцінити різні методи перекладу, дослідивши їх переваги та недоліки, та визначити оптимальний підхід.

Висновки до першого розділу

Заглибившись в детальне значення терміну «фразеологія» та «фразеологізм» ми виявили, що ця наука допомагає розкрити й дослідити найважливіші елементи мови без яких неможливо вільно спілкуватись і розуміти один одного. Також фразеологізми прикрашають мову, роблять її живою та цікавою. Ця наука поєднала в собі дуже багато різних термінів за утворенням яких стоїть багатовікова історія кожного народу. Отже, з наукової точки зору фразеологія це – розділ мовознавства, в якому вивчаються лексично неподільні поєднання слів. Такі поєднання слів називаються фразеологічними одинцями – фразеологізмами.

З практичної точки зору термін «фразеологія» виходить далеко за рамки його визначення. У кожній мові є багато сталих виразів, які поступово накопичувались і набували поширення серед носіїв цієї мови. Протягом часу багато таких виразів змінювали своє значення, структуру, вдосконалювалися. Цей процес є неперервним і триває дотепер. З'являються нові фразеологізми, редагуються старі. Тому фразеологія актуальна наука й сьогодні. Досліджуючи термін «фразеологізм» ми прийшли до висновків, що він єднає в собі багато різних термінів, тож його можна назвати словом що узагальнює, яким характеризуються «крилаті» вирази. Найбільш відомими такими виразами є: приказки, прислів'я, афоризми, відомі цитати і т.і. У кожного з них є своя історія походження. Зазвичай щоб до кінця зрозуміти значення

і правила використання того чи іншого фразеологізму треба повернутись до джерел його походження.

За походженням фразеологізми поділяються на:

- 1) крилаті вирази народного походження;
- 2) професіоналізми;
- 3) запозиченні з іноземних мов фразеологізми;
- 4) вислови, що прийшли зі стародавніх часів і античної культури;
- 5) фразеологізми релігійного та філософського походження;
- 6) цитати видатних людей і діячів як японської, так і світової культури.

Велика кількість джерел походження ускладнює вивчення фразеологізмів. Тому що, щоб дослідити кожен з них треба додатково володіти знаннями, для одних – історії цього народу, для інших – особливостями й тонкощами тієї чи іншої професії, а інколи – треба знати додаткову іноземну мову та її історію. Також доцільно досліджувати художню та наукову літературу. Тож, починаючи вивчати один фразеологізм, треба дослідити багато додаткової інформації. Усе це вимагає велику кількість часу. Саме тому японські мовознавці менше уваги приділяли розкриттю поняття фразеології та фразеологізму, віддаючи перевагу пошуку, вивченню та тлумаченню фразеологічних виразів (Комарницька Т.К. & Комісаров. К.Ю. (2012). Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. (Т.2, 170).

Саме тому в японській мові немає чітко вираженого терміну, але є велика низка понять. В залежності від структури, особливостей поєднання слів і походження, вони мають назви: котовадза, кодзі-сейго, іінараваці, канйоку, ріген, йоджіжюкуго, кінген, какуген, мейген, мейку.

Перекладаючи японські фразеологізми, іноді можна відшукати еквівалентні вирази у своїй рідній мові. Наприклад: 目には目を 歯には歯を。 Me niwa me wo, ha niwa ha wo. *Око за око, зуб за зуб* (Бондаренко, Комарницька & Семенко, 2017, с. 121). Але у зв'язку з тим, що культури європейських та східних країн мають багато відмінностей, ускладнюється переклад багатьох сталих виразів.

РОЗДІЛ II.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА АНАЛІЗ ЯПОНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

2.1. Особливості перекладу японських фразеологізмів на українську: культурні, історичні та мовленнєві відмінності, методи перекладу

Кожна мова має свої характерні особливості, що пов'язані з її утворенням та розвитком. Кожна мова – це окрема культура притаманна лише певній країні, народові, місцевості. Саме тому між мовами так багато відмінностей у правописі, побудові речень, смислового навантаженні. Це утворює певні труднощі під час перекладу. Щоб зрозуміти мову і коректно перекласти її треба зануритись в історію її утворення і розвитку, проаналізувати рід занять притаманний народу тієї місцевості, спробувати зрозуміти їх логіку та склад розуму. Цей процес потребує не аби якої наснаги, високої інтелектуальної освіченості, а в деяких випадках ще й творчого підходу. В кожній мові є слова і словосполучення які не мають аналогічних еквівалентів в інших мовах. Треба прикласти багато зусиль, щоб підібрати для них хоча б часткові еквіваленти та правильно перекласти їх первинне значення.

Для таких слів та словосполучень є своя класифікація. В залежності від походження вони діляться на:

- 1) власні назви;
- 2) культурні та побутові слова і словосполучення (такі слова і вирази, що утворенні і використовуються лише в певній місцевості).

За такими словами зазвичай стоять багатовікові звичаї та традиції, національні події й заходи, а також звичайний побут конкретного народу.

Розглянемо японське мовотворення. Ключову роль у цьому процесі відіграє положення країни на мапі світу. Оскільки Японія острівна держава та оточена з усіх сторін водоймами, то й основними стравами місцевої кухні є морепродукти. Цій тематиці в японській мові відведено велику кількість слів. Для звичайного

українського слова «риба» в японській мові є мінімум аж 7 аналогів. Це 魚 (sakana) *жива риба, риба як продукт*, 生魚 (namazakana) *сира риба*, 魚類 (gyorui) *риба як зоологічний клас*, 魚肉 (gyouniku) *риба як продукт*, 海魚 (kaigyo) *морська риба*, 川魚 (kawazakana). Тож багато різних слів в японській мові можна перекласти на українську лише одним словом, і навпаки.

А ось протилежний приклад. Хоча Японія оточена водою, і морська стихія для багатьох є складом життя, але немає такого слова яке б позначало «воду» в цілому. Але є фрази що відображають стан води. Наприклад, 湯 (yu) для позначення *гарячої води*, 水 (mizu) *холодної води*. Також є декілька термінів що мають значення «відкрите море», при чому слово 灘 (nada) перекладається як *бурхливе море*, а слово 沖 (oki) може бути як *бурхливим*, так і *спокійним*. Тож для них слів ми можемо знайти відразу до 10 схожих відповідників, а інші слова точних відповідників не мають і перекладаються з точним урахуванням особливостей мови (Дащенко, Аулова & Гаджієва, 2015, с. 23).

Набагато складніша ситуація з фразеологізмами та фразеологічними зворотами. Зазвичай такі вирази мають переносне значення і не можуть перекладатись буквально. Вони вживаються у відповідному контексті. Часом вони дуже складні для розуміння людям, що виростили в іншій культурі. Але без них не можливо пізнати всю красу, глибину і багатогранність мови. Отже, вміти перекладати фразеологізми дуже важливо. Під час цього процесу перекладачу необхідно володіти низкою навичок і вміти вирішувати складні завдання. Спочатку треба навчитись виявляти фразеологічні одиниці в тексті або у мовленні, відрізняти їх від аналогічних, але не фразеологічних зворотів. Багато сталих виразів можуть мати відразу декілька різних значень. Тому треба вміти підставити відповідне значення в залежності від контексту речення. Перекладач має володіти достатнім словниковим запасом, щоб рівноцінно передати образну, емоційну та змістовну гаму, використовуючи сталі вирази й фразеологічні звороти, що відрізняються від іноземного аналога, але несуть те ж змістовне навантаження. Бажано також дослідити моральні й культурні особливості поведінки та життя суспільства. Суворі норми моралі й неординарні жарти іноді не зрозумілі іноземним культурам (Дащенко, Аулова & Гаджієва, 2015, с. 33).

За всіма цими характеристиками для японських фразеологізмів можна вивести відразу декілька класифікацій.

За методом перекладу діляться на:

- такі, що перекладаються на еквівалентний фразеологізм;
- такі, що перекладаються відповідно до значення.

За ступенем відповідності:

- повністю еквівалентні (мають аналогічні вирази з тим самим переносним значенням, лексичною і граматичною структурою);
- частково еквівалентні (схожі за значенням, але відрізняються лексично);
- не еквівалентні (нефразеологічний переклад) (Дашенко, Аулова & Гаджиєва, 2015, с. 34).

До повного еквівалента належать наступні приклади:

目的の為には、手段を選ばず。 Mokuteki no tame niwa, shudan wo erabazu.

Мета виправдовує засоби.

目は心の鏡。 Me wo kokoro no kagami. *Очі – дзеркало душі.*

砂上に楼閣を築く。 Sajou ni roukaku wo kizuku. *Будувати замки на піску.*

目には目を歯には歯を。 Me niwa me wo ha niwa ha wo. *Око за око, зуб за зуб.*

習いせいとなる。 Narai sei to naru. *Звичка – друга натура.*

Такий метод є найбажанішим для використання, тому що повністю еквівалентні фразеологізми можуть передати всю гаму емоцій, іноземний менталітет, культурний і моральний підтекст. На жаль, абсолютна еквівалентність зустрічається вкрай рідко. Це обумовлено великими розбіжностями між європейською і східною культурами. Зазвичай повністю еквівалентні фразеологізми мають в обидвох мовах однакове джерело походження, наприклад запозичені з античної культури, з художньої та релігійної літератури (Бондаренко, Комарницька & Семенко, 2017, с. 121).

До часткового еквівалента належать наступні приклади:

まさかの友が真の友。 Masaka no tomo ga shin no tomo. *Друг пізнається в біді.*

一石二鳥。 Isseki nichou. *Убити двох зайців одним пострілом.*

明日は明日の風が吹く。 Ashita ha ashita no kaze ga fuku. *Ніч-мати дасть пораду.*

武士の子は轡の音で目を覚ます。 Bushi no ko wa kutsuwa no oto de me wo samasu. *Яка хата – такий тин, який батько – такий син.*

明日の百より今日の五十。 Asu no hyaku yori kyou no gojuu. *Краще синиця в руках, аніж журавель у небі.*

Коли повний еквівалент знайти неможливо перекладач намагається знайти фразеологічну одиницю, яка буде схожа за змістом та значенням, хоч і з відмінним набором слів. Це не є проблемою, бо даний переклад задовольняє усім основним критеріям, він передає емоційний фон, образність та метафоричність висловлювання. Під час підбору еквівалентів перекладачу слід звертати увагу на історичне походження виразів і їх зв'язок з побутовими реаліями. Також важливий контекст в якому застосовується вираз. Іноді для різних контекстів використовуються абсолютно різні вирази (Бондаренко, Комарницька & Семенко, 2017, с. 122).

До нефразеологічного перекладу належать такі переклади що виконуються за допомогою звичайних, а не сталих виразів, наприклад:

油を売る。 Abura wo uru. *Байдикувати (букв. «торгувати маслом»).*

В такому випадку виконується лексичний переклад, передається пряме значення переносного виразу.

めくら蛇におじず。 Mekura hebi ni ojizu. *Сліпий не боїться змій.*

В цьому прикладі застосовується метод калькування. Калькування – це утворення нового фразеологізму через буквальний переклад відповідного іншомовного елемента.

松竹梅。 Shou chiku bai. *Сосна, бамбук, слива.*

Наочний приклад описового перекладу. Зазвичай такий переклад потребує додаткового пояснення і тлумачення. При перекладі цього виразу з японської треба дати роз'яснення символічному значенню цих дерев. Сосна, бамбук і слива відомі тим, що стійкі до морозів та в Японській культурі є символом якоїсь радісної події. Такий метод не передає емоційне забарвлення, тож використовується коли переклад за першими двома способами неможливий (Бондаренко, Комарницька & Семенко, 2017, с. 127).

2.2. Аналіз фразеологізмів японської мови в українському перекладі: стратегія та підходи до їх відтворення

Аналіз фразеологізмів японської мови та їх переклад є важливим етапом на шляху до вивчення і розуміння японської мови та частково її культури. Для більш точного і детального аналізу слід звертати увагу на такі характерні риси досліджуваних фразеологізмів:

- культурне й історичне забарвлення (звертаємо увагу на передумови появи, особливості культури і моралі у той час);
- контекст вживання (досліджуємо як поводить ся фразеологізм у різних контекстах, щоб краще зрозуміти його повний зміст);
- емоційна забарвленість (аналізуємо вплив фразеологізму на слухача або читача, почуття які викликає даний вираз);
- семантика (аналізуємо змістове навантаження виразу).

Нижче наводиться порівняння фразеологізмів з японської мови та їх часткових та повних еквівалентів в українській мові.

虻蜂取らず。 *Abu hachi torazu. Не спіймати ні гедзя, ні бджоли* (Пирогов, 2009).

Українській переклад: за двома зайцями не женись. Це прислів'я вживається у контексті підкреслення марності спроб досягнення двох різних цілей одночасно. Має повчальний зміст, бо показує до чого можуть призвести такі спроби – людина не досягне жодної мети. Під час перекладу було застосовано метод часткового еквівалента, бо фразеологізми аналогічні за значенням, але різні за наповненням, вони

мають різні історії утворення. Для українського побуту минулих часів була більш близькою тема полювання, а японській культурі – землеробство.

明日は明日の風が吹く。 Ashita wa ashita no kaze ga fuku. *Завтра буде вітер завтрашнього дня* (Пирогов, 2009). Українські можливі переклади: «Ранок вечора мудріший», «Година вранці варта двох увечері», «Завтра буде видніше». Це прислів'я підкреслює марність спроб продумувати свої кроки заздалегідь. Тому що ми не можемо врахувати більшість обставин, які не залежать від нас, наприклад «завтрашній вітер». Наші життєві обставини постійно змінюються, і ми маємо вміти своєчасно адаптуватись до таких перемін. На український лад було підібрано декілька часткових еквівалентів з найближче схожими значеннями. Культурний і історичний підтекст схожий. Філософське питання «марності буття» цікавило людей усіх культур. Прислів'я вчить нас зайве не перейматись через майбутнє, але робити те, що ми можемо робити саме зараз.

薔薇に棘あり。 Baga ni toge ari. *В кожній троянді є колючки* (Пирогов, 2009).

Український переклад: дивитися крізь рожеві окуляри. Цей фразеологізм звертає увагу на те, що немає ідеальних речей, обставин та людей. Кожному хто любить троянди треба бути готовими поколотись шипами від цієї надзвичайно привабливої рослини. Так само і в реальному житті. Людина має бути готова до незручностей, неприємностей і болючих ситуацій. Українське прислів'я походить від вживання рожевого кольору в окулярах якій змінює відтінки предметів так, що приховуються їх недоліки та вони стають більш привабливими. Застосовуємо частковий еквівалентний переклад, з різними текстовим змістом, але з однаковим повчанням. Отже, японський фразеологізм наголошує на тому, що у всьому є недоліки, а український аналог каже, що не треба все ідеалізувати. Тож різні, на перший погляд, вирази несуть однакове семантичне навантаження.

塵も積もれば山となる。 Chiri mo tsumoreba yama to naru. *Порошинки, коли накопичуються, перетворюються на гору* (Пирогов, 2009). Українські можливі

переклади: зернятко до зернятка — от і ціла мірка. З крихіток купка виходить, а з краплинок — море. З миру по нитці - голому сорочка. Це прислів'я може мати декілька значень, в залежності від контексту вживання, наприклад його можна зрозуміти так: якщо регулярно докладати навіть незначне, маленьке зусилля – через якийсь проміжок часу результат буде величезним. Для цього значення найбільш доцільним буде українські переклади «Зернятко до зернятка — от і ціла мірка», «З крихіток купка виходить, а з краплинок — море». Наочно бачимо історичні й культурні відмінності. В українському еквіваленті говориться про зернятко, тому що Україна – країна пшеничних полів, а в японському фразеологізмі підкреслюється тема величності гір. Дещо інакше значення може нести в собі цей вираз, коли мова заходить за плідну командну роботу. Невеличкі зусилля великої групи людей дадуть більший результат ніж тяжка самотійна праця. Для цього значення також є український еквівалент: «З миру по нитці – голому сорочка». Знову бачимо побутові й народні розбіжності, як важко жилося українцям в давнину і який дух взаємодопомоги був присутній у той час.

毒を以って毒を制す。Doku wo motte doku wo seisuru. *Перевіряти отруту отрутою* (Пирогов, 2009). Український переклад: клин клином вибивають. Цей крилатий вислів метафорично описує процес, коли для подолання негативних явищ треба застосувати ті самі фактори що викликали ці явища. Історія утворення цього виразу пов'язана зі стародавньою медициною. В давнину отрута отруйних рослин використовувалася для лікування інших отруєнь. До того ж доведено, що невеликі дози отрути можуть лікувати складні захворювання, наприклад, хіміотерапія призупиняє, а й іноді, на ранніх стадіях, взагалі, можевилікувати онкологічні захворювання. Український еквівалент однаково передає метафоричність вислову, але на іншому побутовому прикладі. Вираз «Клин клином вибивають» пов'язаний з ремісничою діяльністю, та означає, що іноді, для досягнення цілей необхідно використовувати неординарні та, на перший погляд, не корисні методи.

不幸中の幸い。 Fukou chuu no saiwai. *Щастя в нещасті* (Пирогов, 2009).

Українські переклади: коли б не нещастя, не було б і щастя. І в нещасті щастя буває. Цей фразеологізм використовуються для передачі дивних почуттів, що виникають коли з нами трапляється, на перший погляд, не дуже приємна подія, але потім виходить так що це уберігає від ще більшого лиха. Наприклад можна запізнитись на свій рейс, а потім дізнатись, що літак потрапив у авіакатастрофу. Здавалося б, страшна неприємність, виявилось – життєрадісна подія. Українських еквівалентів може бути декілька, всі вони мають аналогічне пояснення. Обидва фразеологізми мають однакові значення, але японський вислів більш конкретно підкреслює роль того, що саме нещастя стало причиною позитивного наслідку.

郷に入りては、郷に従え。 Gou ni haitte wa, gou ni shitagae. *Прийшов у село – підкоряйся його порядкам* (Пирогов, 2009). Українські переклади: до чужого монастиря зі своїм законом не сунься. У чужій церкві не паламарюй. Цей японський фразеологізм нагадує, що перебуваючи в гостях треба поважати господаря і дотримуватись місцевих правил, поважати культурну спадщину і місцеву спільноту. Це ставиться до подорожей в іншу країну, місто чи село. Українські еквіваленти мають схожі значення, але передають також настанову, що не можна втручатись в чужі справи, господарювати в чужому житті. Також присутні помітні відмінності в засобах метафоричного відображення.

齒に衣着せぬ。 Na ni kinu kisenu. *Кімоно на зуби не одягають* (Пирогов, 2009).

Український переклад: Називати речі своїми іменами. Цей фразеологізм надскладний для перекладу і не має еквівалентів в українській мові. Тому використовуємо нефразеологічні методи перекладу, а саме «описовий» метод. Мовою оригіналу цей фразеологізм має декілька символічних одиниць. Кімоно – традиційний одяг японців, але в даному вислові він символізує невпевненість, спроби щось приховати. Зуби символізують силу, впевненість, відкритість, прямоту. Вираз «Не одягати кімоно на зуби» можна розтлумачити так – людина не боїться висловлювати свою думку, відверто говорити про свої переконання та почуття. Така людина є впевненою в собі

та сміливою. Український переклад не має «крилатості» висловлювання, але точно передає зміст виразу.

花より団子。 *Hana yori dango. Данго краще за квіти (солодкі рисові колобки)* (Пирогов, 2009). Український переклад: хліб кращий за пташиний спів. У цього фразеологізму цікава історія походження. В японській культурі заведено влаштовувати свята, присвячені цвітінню різних квітів. На таких подіях завжди присутні частування. Люди приносять з собою їжу та напої й насолоджуються цим на свіжому повітрі. Але для деяких, смачна їжа приносить більше насолоди краса квітів. Цей вираз несе в собі глибокий зміст та засуджує потурання миттєвим насолодам і матеріальним цінностям. Наприклад, якщо людина купує дорогий автомобіль замість того, щоб інвестувати гроші в освіту, це можна описати за допомогою фразеологізму «花より団子». Використовуючи метод калькування під час перекладу утворюємо новий фразеологізм, який передає зміст японського виразу.

早い者勝ち。 *Hayai mono gachi. Хто раніше встиг той і переміг* (Пирогов, 2009). Український переклад: хто пізно встає тому хліба не стає. Це прислів'я наголошує на важливості швидкого та без відкладного прийняття рішень і рішучих дій задля бажаного результату. Цей принцип діє у повсякденному житті, в роботі, навчанні, коханні, змаганнях. Українській еквівалент несе в собі той самий повчальний зміст, але аналізує ситуацію з протилежного боку, показуючи, що може статись, якщо довго зволікати.

下手の道具しらべ。 *Heta no doogu shirabe. Невдаха перевіряє свої інструменти* (Пирогов, 2009). Український переклад: поганому танцюристу і штани заважають. Цей фразеологізм розповідає про те, що коли не вистачає майстерності, завжди знаходяться відмовки та причини невдачі. Так майстер може спробувати списати невдало виконану роботу на дефект інструментів, але таким чином не можливо приховати непрофесіоналізм. І навпаки, чудовий інструмент не гарантує якість виконання роботи, якщо немає потрібних здібностей та навичок. Український

еквівалент відображає схоже значення з посиленням на стародавні звичаї пов'язані з танцями.

一石二鳥。 *Isseki nichou. Двох птахів одним каменем* (Пирогов, 2009).

Український переклад: одним пострілом двох зайців убити. Це йоджіджюкуго можна розтлумачити як вдалу дію під час якої вдалось досягти відразу двох бажаних результатів. На українському перекладі можна побачити помітну різницю в метафоричних символах. Це пов'язано з культурними відмінностями в роді занять і навичок.

蛙の子は蛙。 *Kaeru no ko wa kaeru. У жаби й дитина жаба* (Пирогов, 2009).

Український переклад: яблуко від яблуні недалеко падає. Цей вислів нагадує про роль і важливість виховання дитини. Дитина з перших днів свого життя переймає характерні риси, звички та образ мислення від своїх батьків. Тому не дивно, що діти завжди схожі на своїх батьків. Тож треба власним прикладом зрощувати в дитині хороші звички та манери. Український еквівалент відрізняється метафоричним наповненням, але доносить до читача ту ж саму думку.

傷む上に塩を塗る。 *Itamu ue ni shio wo nugu. Втирати сіль у відкриту рану*

(Пирогов, 2009). Український переклад: сипати сіль на рану. Даний фразеологізм знайшов свій повний еквівалент в українській мові. Обидва вирази значать робити дії що значно погіршують вже і так складну ситуацію. Зазвичай відкрита рана сильно болить і завдає дискомфорту. Але якщо почати сипати та втирати в неї сіль – біль буде нестерпною. Цей приклад наочно показує як можна невдалими вчинками або словами підсилити біль і страждання, або додати проблем до вже тих, що існують.

人は見かけによらぬもの。 *Hito wa mikake ni yoranu mono. Люди не такі,*

якими виглядають (Пирогов, 2009). Український переклад: з виду чоловік, а душа чортова. Цей фразеологізм нагадує нам що не потрібно робити поспішних висновків та оцінювати людей за їх зовнішнім виглядом. В суспільстві люди часто приховують свої слабкості, негативні риси характеру та недоліки. Вони прагнуть здаватись

кращими ніж вони є, щоб подібатись навколишнім. Тому, щоб пізнати якусь людину треба провести з нею багато часу та слідкувати вона поводить себе в критичних або складних ситуаціях. Український переклад є чітким відображенням даного прислів'я, з вживанням притаманних українцям метафоричних зворотів.

Проаналізувавши наведені вище приклади ми бачимо, що, в багатьох випадках змістове навантаження прислів'їв майже однакове, але вони відрізняються тим що використовуються різні метафори, які ближчі до кожного з двох народів.

Висновки до другого розділу

Перекладаючи японські фразеологізми найбажанішим і найсприйнятливішим варіантом є віднайти повний еквівалентний переклад цього виразу з аналогічним значенням, і якщо це можливо з аналогічною лексичною структурою та образністю. Під час перекладу фразеологізмів першочерговим завданням перекладача є пошук та виявлення у тексті або у мовленні фразеологічних систем. Для цього мовознавцю необхідно володіти базою таких виразів та постійно оновлювати свої знання у цій сфері. У зв'язку з великими розбіжностями між культурами, моральними принципами та складом життя, а також відмінною історією становлення в суспільстві такі збіги бувають доволі рідко. Не віднайшовши повного еквівалента перекладачеві доводиться шукати частковий еквівалент. Це значить – знайти такий вираз, який може відрізнитись метафорично, лексичною побудовою, але мати аналогічне тлумачення. Не відшукавши часткового еквівалента доводиться вдаватись до крайніх заходів та застосовувати нефразеологічні засоби перекладу. До них відносяться: лексичний переклад, калькування, описовий переклад. Досліджуючи переклади японських фразеологізмів ми дійшли до висновків, що найбільш використовуваним є метод часткового еквівалента. Тому що, для повного еквівалента не вистачає спільностей в культурі та побуті, а нефразеологічні методи використовуються в крайніх випадках. Велика кількість накопичених обома культурами фразеологічних виразів дає змогу підібрати в більшості випадків хоча б частковий еквівалент. Але цей процес займає дуже багато часу, бо треба дослідити тисячі фразеологізмів обох мов, співвіднести їх, і знайти ті що мають спільне значення. Робота перекладача з одного боку надважлива,

а з іншого боку надзвичайно клопітка праця. Але дослідження фразеологізмів є обов'язковим, бо в них прихована «душа» мови. Вони прикрашають мовлення, роблять його емоційно забарвленим та несуть не аби який повчальний зміст. Іноді в одному короткому прислів'ї закладено сенсу на цілу книжку.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження особливостей перекладу японських фразеологізмів з японської мови на українську ми можемо зробити наступні висновки:

1) японські фразеологізми є важливою складовою японської мови та відображають культурні, історичні та соціальні аспекти японського суспільства;

2) переклад японських фразеологізмів на українську мову потребує високої професійної компетенції перекладача, оскільки вони мають свої унікальні особливості, які не завжди можуть бути передані відповідними еквівалентами;

3) для успішного перекладу японських фразеологізмів важливо враховувати контекст вживання, конотації, стилістику та інші мовні аспекти, що впливають на їх тлумачення та розуміння;

4) в процесі перекладу японських фразеологізмів на українську мову можуть виникати різні труднощі, пов'язані з відсутністю відповідних еквівалентів, зміною стилістики та звичок мовлення;

5) для успішного перекладу японських фразеологізмів на українську мову перекладач повинен мати знання японської мови, бути ознайомленим з японською культурою та історією, а також вміти використовувати різні методи та прийоми перекладу.

Таким чином, дослідження особливостей перекладу японських фразеологізмів з японської мови на українську є важливим напрямом у галузі перекладознавства, який допомагає збагачувати наше розуміння. Переклад японських фразеологізмів на українську мову вимагає від перекладача глибокого розуміння культурної та історичної специфіки Японії. Важливо враховувати не лише лінгвістичні аспекти, але й контекст, в якому фразеологізм вживається, щоб точно передати його значення та емоційний відтінок.

У процесі дослідження було встановлено, що однією з основних проблем перекладу японських фразеологізмів є різниця в культурному та історичному

контексті між Японією та Україною. Багато фразеологізмів пов'язані з японською міфологією, історією та традиціями, тому їх переклад може бути складним та потребувати додаткового пояснення.

Також було виявлено, що для ефективного перекладу японських фразеологізмів необхідно враховувати їх структуру та специфіку вживання. Деякі фразеологізми можуть мати незвичайну структуру або вживатися в певних ситуаціях, що потребує від перекладача уважності та ретельного аналізу.

Важливо дотримуватися принципу точності та вірності оригіналу, а також забезпечити повне розуміння фразеологізмів українським еквівалентом.

Переклад японських фразеологізмів є досить складним завданням, оскільки ці вирази містять в собі особливі значення та нюанси, що не завжди передаються в повному обсязі під час перекладу на іншу мову. Однак, в процесі дослідження було встановлено, що існують певні способи та прийоми, які можуть сприяти успішному перекладу фразеологізмів.

Отже, результати дослідження свідчать про важливість удосконалення навичок перекладу японських фразеологізмів на українську мову та можуть бути корисними для майбутніх перекладачів та лінгвістів.

АНОТАЦІЯ

本論文の研究テーマは、「日本語の慣用句のウクライナ語への翻訳の特徴」についてである。本研究の目的は、日本語の慣用句をウクライナ語に翻訳する際の特徴を調査し、翻訳において生じる問題を特定し、それらを解決する方法を探求することである。

本論文では、慣用句学の理論的な側面を調査し、日本語の慣用句の特徴を分析し、さらに、日本語の慣用句をウクライナ語に翻訳する際の問題を分析した。また、慣用句の翻訳手法を検討し、日本語の慣用句のウクライナ語への翻訳例を提示した。

本研究の主な結果は、日本語の慣用句の特徴を特定し、日本語の慣用句をウクライナ語に翻訳する際の問題を明らかにし、それらを解決する可能性のある手法を提示したことである。また、日本語の慣用句をウクライナ語に翻訳する際の参考になる翻訳例を示したことで、翻訳者や日本語学習者にとって有益な情報を提供することができた。

本論文は、日本語の慣用句をウクライナ語に翻訳する際の問題を特定することができ、さらに、翻訳における解決策を提供することで、翻訳者や日本語学習者に貢献することが期待される。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Білоноженко В.М., Гнатюк І.С., Дятчук В.В., Неровня Н. М., Федоренко Т.О. Словник фразеологізмів української мови Київ, Видавництво «Наукова думка» 787 с.

Бондаренко І.П., Комарницька Т.К., Семенко С.М. Методологія художнього перекладу : Навчальний посібник для студентів – японістів. – Київ, Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 412 с.

Дащенко Г. В., Аулова М. В., Гаджиєва Г. Ю.. Теорія та практика перекладу (з китайської, японської, турецької мов). Навчальний посібник до вивчення дисципліни «Теорія та практика перекладу» [Текст]: посібник/ – Дніпро: РВВ ДНУ, 2015. – 55 с.

Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т.1. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 320 с.

Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т.2. /– Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 424 с.

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства Київ, Видавничий центр «Академія» 2001. – 68 с.

Кочерган М.П. Загальне мовознавство Київ, Видавничий центр «Академія» 2010. – 464 с.

М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. Сучас. укр. літ. мова Київ: Вища шк., 1994 413 с.

Пирогов В.Л. Джерела формування японських паремій: типолого-культурологічний аналіз – Київ, Вісник Львівського університету. Серія філологічна – 358-368 с.;

Пирогов В.Л. Символічні архетипи як основоположні властивості паремійних одиниць // Наук. вісн. каф. ЮНЕСКО Київ. держ. лінгвіст. унту. Сер.: Філологія. Педагогіка. Психологія. Київ, 2002 вип. 6, с. 231-234.

Пирогов В.Л. Система ментальних стереотипів, віддзеркалена в японських прислів'ях і приказках. 72-79

Пирогов В.Л. Словник японських прислів'їв і приказок з відповідниками шістьма мовами / Автор-упорядник, вступна стаття: Пирогов В.Л. – Харків: Торсінг плюс, 2009. – 272 с.

Академічний тлумачний словник української мови (<https://sum.in.ua>)

<https://uk.wiktionary.org/wiki/Категорія:Фразеологізми>.

白石大二、国語慣用句大辞典。東京：東京堂、1977。